

A 70 éves Biernaczky Szilárd Afrika Barátság-Könyve: Afrikakutatás Magyarországon I. Szerkesztette B. WALLNER Erika. AHU MATT könyvek – Hagyományos kultúrák a modern Afrikában 4. Érd: Mundus Novus, 2017. 640.

Ha abból a közhelyből indulunk ki, miszerint minden könyvnek megvan a maga sorsa – *Habent sua fata libelli* –, akkor ez mindenképpen igaz Biernaczky Szilárd *Afrika Barátság-Könyvére*, amely több szempontból is rendhagyó kiadvány. Mindekelőtt azért, mert a mondás szerint ez a bizonyos sors csak az olvasóktól függ, azonban ennek a könyvnek a megszületéséhez is sajátos karma kellett, benne rejtőzik azoknak a lelke, akik elképzelték, megszervezték és megírták, és mindazoké, akik olvasták és olvasni fogják. Az akkor hetvenéves Biernaczky Szilárd köszöntésére 2014-ben Festschrift, azaz emlékkönyv, ünnepi írás(ok) megjelenítése lett volna a bevett gyakorlat. A Gergely András, Búr Gábor, Gyuris Kata, Szilasi Ildikó és Tarrósy István ennek szervezésébe fogott. Az első cikkek rendben be is érkeztek, a kötet előkészítése azonban utóbb elakadt, mivel akkor az anyagi lehetőségek a bölcsészettudományokat sújtó általános le- és visszaépítések közepette egyszerűen nem álltak rendelkezésre. Néhány lelkes kollégája és barátja, különösen A. Gergely András azonban ebbe nem nyugodott bele, s az elsősorban általa szervezni kezdett kötet végül Érdén (Biernaczky Szilárd „ködös Albionjában”), 2017-ben, három év késéssel tanulmánykötetként állt össze, s az *Afrikakutatás Magyarországon* című évkönyvsorozat első tagjaként látott napvilágot. Nem Festschrift született tehát, noha azt Biernaczky Szilárd kutatómunkájának és tudományszervezési tevékenységének eredményei alapján nagyon is megérdemelte volna, hanem egy rendhagyó, s igazán innovatív kiadvány. Ez annál is inkább érvényes megállapítás, mivel a kötet előkészületeibe maga az ünnepelt, Biernaczky Szilárd is belefolyt. Továbbá az *Afrika Barátság-Könyv* tartalmaz olyan, akár neki évtizedekkel korábban átadott vagy általa lefordított, de kéziratban maradt dolgozatokat is, amelyek anyagi lehetőség híján mind-ezidáig elkerülték a nyomdafestéket. Ezen tanulmányok megjelenítése nem az ünnepelt, sokkal inkább az adott szerzők, Gergely Ágnes, Lugosi Győző, Sárkány Mihály, Aradi Éva és Rubint István számára okozhatott meglepetést.

A kötet tanulmányai nagyrészt magyar nyelvek. Nyolc dolgozat viszont idegen nyelven íródott (öt angolul, kettő németül, egy franciául). Az egyes munkák négy tematikai csoportot alkotnak: Afrikáról általában, afrikai hagyományok, afrikai irodalom és művészetek, Afrika történelme és földrajza. Az előljáró után köszönetnyilvánítással folytatódik a kötet, amely Balogh Sándornak, a Magyar Afrika Társaság (AHU) akkori elnökének szól, s az első két írást is ő jegyzi: az első az AHU tevékenységét mutatja be, a második az Afrika Tudástár létrehozásáról szól. Utóbbiból idézünk: „az Afrika Tudástár anyagának kiépülését magam is, mint az AHU elnöke, folyamatosan nyomon kísérem. És úgy vélem, az máris talán a legjelentősebb olyan hazai, közvetlenül hozzáférhető közismereti gyűjtemény, amelyből az immár 54 országot, több ezer népet, nyelvet és kultúrát magába foglaló kontinens a tudás extra-széles elektronikus országútján megközelíthető” (26). Ez fontos tisztelgés Biernaczky Szilárd, az Afrika Tudástár megálmodója és létrehozója előtt.

A hazai afrikanisztika, különösen Biernaczky Szilárd munkássága előtti főhajtás, hogy a kötetbe a nemrégiben, 2017 februárjában elhunyt, tudományszak- és iskolateremtő, belga származású amerikai professzor, Jan Vansina (Wisconsin University) is küldött tanulmányt. A nagynevű tudós az általa a hatvanas évek elején megteremtett *oral history research* utolsó, életében megfogalmazott vitacikkét (2015 ősze) küldte meg Biernaczky Szilárdnak. „Much of what we thought we knew before that limit must be discarded, but at the same time an exciting new field of enquiry is unfolding about »the invention of tradition« or better the ideological worlds African societies have spun for themselves in the last few centuries” (33).

Voigt Vilmos *Modernizáció és „modernizáció” az afrikai folklórban* címmel írt tanulmányt, a tőle megszokott kiváló színvonalon. Szentes Tamás akadémikus a társadalomtudományi kutatások és oktatás szemléleti és módszertani követelményeiről értekezik, mégpedig afrikai tapasztalatai tükrében. Lee Haring New York-i emeritus professzor, az amerikai folklór társaság volt elnöke a fordításnak a folklórszöveg közlésében játszott szerepével foglalkozik (angol nyelven). Sárkány Mihály jeles magyar afrikanista a fekete-afrikai

hagyományos kereskedelem jelenségvilágát tekintni át általában és konkrét példák alapján. Tarrósy István afrikanista, nemzetközi kapcsolatok-szakértő, a pécsi Afrika Kutatóközpont vezetője a szubszaharai lélekfelfogások néhány aspektusát veszi számba. Gergely Ágnes tanulmánya, amelyben a szerző a francia és az angol gyarmatosítás irodalmi lecsapódásainak különbségét igyekszik felfedezni, az 1986-ban megjelent magyar változat után most angol nyelven is olvashatóvá válik. Benkes Mihály nyugalmazott egyetemi tanár francia nyelvű dolgozatában a felszabadult afrikai országokban lezajló afrikaniizálás nehézségeit és ellentmondásait tárja fel. Számos más tanulmány konkrét néprajzi, irodalmi, művészeti, történelmi vagy földrajzi jelenség, jelenségcsoport, problémafelvetés köré formált elemzést tartalmaz. Így Rubint István egy ismeretlen és a hódoltság Magyarországról Afrikába került kapucinus tevékenységét tárja fel. Vojnits András biológus egy távolabbi rokona, a világutazó Vojnits Oszkár alakját idézi fel. Lampert Vera, az USA-ba szakadt jeles magyar zenetörténész Bartók észak-afrikai (algériai) arab népzenei gyűjtése eredményeit veszi számba. Szilasi Ildikó fiatal kutató a kongói (ba)kubák világhírű rafiaszövezeit vizsgálja, azt, hogy milyen változás következett be száz év során, Torday Emil gyűjtései óta. Turóczy Ildikó néprajzi terepmunkát felvállaló önkéntes orvos a kameruni esu nép (fulbe csoport) beavatási rítusát írja le gazdag fotóanyag kíséretében. Csizmadia Sándor történész-filozófus, emeritus professzor egy nehéz sorssal megáldott, de emancipálódott, algériai női festőművész életútját és művészetét ismerteti.

Gazdag az irodalmi elemzések téra is. Így például Kun Tibor nyugalmazott pécsi kutató a nálunk kevésbé ismert malgas nemzeti költő, Rabemananjara költészetét és színpadi műveit elemzi gazdagon idézve a művekből. Tábor Sára fiatal irodalmár viszont három figyelemre méltó írással is gazdagítja a kötetet. Gyuris Kata, ugyancsak fiatal irodalomtörténész a Nobel-díjas Coetzee allegóriateremtési törekvéseiről értekezik. Itala Vivan milánói professzor viszont a fehérség-feketeség kérdéskörének a dél-afrikai irodalomban fellelhető lenyomatait vizsgálja. Hasonlóan gazdag a történelmi és földrajzi dolgozatok egysége is. Balázs Judit közgazdász, professzor emerita az apartheid utáni Dél-Afrika

gazdasági és politikai problémáit ecseteli. Ferwagner Ákos történész, a szegedi egyetem docense a napjainkra igencsak ellentmondásosan megítélt, francia ex-elnök, Nicolas Sarkozy egy pozitív, bár elvetélt törekvését (Unió a Mediterráneumért) vázolja. L. Rédei Mária geográfus-demográfus, professzor emerita az afrikai migráció kérdésköréből ad válogatott információkat. Ebben a szövegrészben is kiemelendő Jan Vansina összefoglaló elméleti tanulmánya (*A szóbeli hagyomány és módszertana*), amelynek fordítását Biernaczky Szilárd és egykori hallgatói készítették. A kötetet Biernaczky Szilárd önéletrajzi vallomása és munkásságának jegyzéke zárja.

Minden könyv hozzánk tesz valamit. A szerzőket az elvégzett munka eredményével gazdagítja. Az olvasó pedig akár egy nagynevű író vagy költő afrikai irodalommal való ellentmondásos kapcsolatát ismeri meg, akár a posztkolonializmus elméletének afrikai nézőpontú kritikáját érti meg, akár a „másikat”, adott esetben az afrikait nem a szokásos európai narratívákon keresztül láthatja, egy igényes, intellektuális kaland részesévé válik. Ezért érdemes Biernaczky Szilárd *Afrika Barátság-Könyve* az olvasásra.

BÚR GÁBOR

Fodor István. *A bantu nyelvek.* Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézet–PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék–L’Harmattan Kiadó, 2007. 244.

A magyar nyelvészeknek csak egészen szűk köre foglalkozott és foglalkozik afrikai nyelvekkel. A néhány éve elhunyt Füssi Nagy Géza (1946–2008) elsősorban szuahélistának számított, bár munkássága kiterjed az afrikanisztika számos néprajzi területére is. Lévai Béla (1943–2010) a debreceni orosz tanszék tanáraként ugyancsak foglalkozott szuahéli nyelvészettel korábban, de utóbb e terület művelésével felhagyott. Napjainkra T. Horváth Attila (1968) nemrégiben PhD-t szerzett fiatal(abb) kutatótól reméljük az afrikai nyelvészeti kutatások hazai felújítását.

Mindemellett a hazai tudományos megalapozottságú afrikanisztikai nyelvészet megindítása a szlavistának indult Fodor István (1920–2012, kandidátusi disszertációja: *A nyelvtani nem a szláv*